

Оперативне дослідження економічних потреб у Чернігівській області

Червень 2023 р. | Україна

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Порівняно з даними сайту work.ua, який показує однакову кількість шукачів роботи в липні 2021 р. та липні 2023 р., дані Державної служби зайнятості свідчать про **значне падіння кількості зареєстрованих безробітних** за той самий період (**див. Рисунок 1**). Це падіння завелике для того, щоб його пояснити лише переміщенням населення. Хоча ключові інформанти (КІ) з бізнес-менеджмент організацій (БМО) повідомляли про **втрату персоналу через виїзд за кордон/мобілізацію** як найбільший виклик перед їхніми членами, також виявилось, що в центрах зайнятості рідше реєструвалися як чоловіки, так і жінки. Кількість шукачів роботи на сайті work.ua не впала, але офіційно зареєстровані в центрах зайнятості безробітні жінки в червні 2023 р. були в меншій кількості ніж у червні 2021 р.

Починаючи з лютого 2022 р., як повідомляють інформанти, найбільше постраждали від втрати доходу **домогосподарства (ДГ) з людьми похилого віку**, а також **сільські мешканці та ДГ, розташовані на постраждалих від активних бойових дій територіях**. Сільська місцевість також має найбільш обмежений доступ до послуг із догляду за дітьми, що наклало додаткові обмеження на перспективи працевлаштування їхніх опікунів.

Розташований на північному кордоні з Росією Новгород-Сіверський район постраждав від найбільшої кількості бойових дій з лютого 2022 р. до червня 2023 р.¹ Починаючи з лютого 2022 р. перемістилося близько 40–50% населення, значна частка якого повернулася додому. Найбільші роботодавці в цій місцевості працюють у сільськогосподарському виробництві (молочних продуктів та сільськогосподарських культур), гуртовій торгівлі сільськогосподарськими ресурсами (добривами та насінням) і лісовому господарстві. КІ повідомили, що **виращування сільськогосподарських культур та молочне виробництво особливо постраждали на прикордонних територіях**.² Хоча вплив на лісове господарство був меншим, із наближенням зими це питання може стати актуальнішим, при цьому існує можливість забруднення вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ).

Є непідтверджені повідомлення про **зростання кількості випадків неофіційного працевлаштування** внаслідок війни. Більш зручним варіантом неофіційна робота може стати для ВПО, що не визначилися зі своїми довготерміновими планами, мають недостатньо професійних зв'язків на цій території або втратили документи, що підтверджують їхній досвід роботи/кваліфікацію. Як зауважили представники ОГС, чоловіки-ВПО часто побоюються, що контракт із роботодавцем може повернути до них увагу ТЦК та СП.

Надання **малих грантів та обладнання непов'язаного із сільськогосподарськими засобами до існування були названі найбільш затребуваними** в цій місцевості.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОГРАМНИХ РОЗРОБОК

Тимчасові програми із забезпечення засобами до існування. Прикордонним територіям активні бойові дії загрожували найбільше. Це призвело не тільки до переміщення великої частки населення та руйнування житла й інфраструктури, але, як було повідомлено, і до неможливості отримання Семенівською та Новгород-Сіверською громадами допомоги для сільськогосподарської діяльності у 2022 р. через безпеку на цих територіях. Один КІ вважає, що в багатьох ДГ на цих територіях є люди похилого віку. Є також такі екологічні виклики, як можлива наявність ВЗВ та забруднення водогонів. Як наслідок, може бути потреба в «очищенні» та розмінуванні території, не кажучи про відбудову, до того, як засоби до існування буде відновлено. Суб'єкти, зацікавлені в підтримці більшої стійкості цих громад протягом перехідного періоду, можуть випробувати форми підтримки, які допомагають людям із цієї території брати участь у відбудові та відновленні шляхом проведення навчання для розвитку актуальних навичок у співпраці з

провайдерами професійно-технічного навчання. Може також постати потреба у підтримці в догляді за людьми похилого віку та малими дітьми, щоб надати їхнім опікунам час на пошук роботи в разі їхньої зацікавленості в цьому.

Формування навичок, необхідних для відбудови та розвитку. Один КІ з ОГС зауважив, що ВПО в основному переміщалися в межах області, і станом на червень 2023 р. багато з них мешкало в Чернігівському районі. Тим, хто зацікавлений згодом повернутися до місць свого постійного проживання, професійно-технічне навчання, адаптоване до потреб реконструкції та розвитку, забезпечить опанування навичок, затребуваних у найближчі роки. У **Додатку А** долученої презентації надано перелік навчальних курсів за різними напрямками, на які є попит.

Психологічно-соціальна підтримка та засоби до існування. Можливо, варто взяти до уваги інтеграцію психологічно-соціальної підтримки учасників програм із забезпечення засобами для існування, особливо тих, що пройшли через тяжкі випробування, наприклад, демобілізованих учасників бойових дій, членів їхніх сімей, сімей загиблих воїнів та ВПО. В Чернігівському обласному центрі зайнятості зазначили, що вони наразі не можуть забезпечити такі навчальні курси.

1. У квітні 2023 р. населення Новгород-Сіверського району становило близько 62 000 мешканців, через що цей район є найменшим у Чернігівській області.

2. Молочне виробництво на околицях Чернігова (Лукашівка, Іванівка, Слобода та Київка) також, згідно із даними, постраждало.

Російська Федерація

Білорусь

Новгород-Сіверський

Семенівська

Новгород-Сіверська

Сновська

Корюківська

Корюківський

Чернігівський

Чернігівська

Київська

Київ

Кіптіївська

Козелецька

ЧЕРНІГІВСЬКА

Ніжинський

Ніжинська

Прилуцький

Прилуцька

КИЇВСЬКА

ПОЛТАВСЬКА

0 20 40 Km

Джерела даних
Адміністративні кордони: ОСНА
Тимчасово непідконтрольні Уряду
України території та території, над
якими відновлено контроль Урядом
України станом на 4 липня 2023 р.-
<https://liveuamap.com/uk>

у представників місцевої влади, центрів зайнятості та бізнес-менеджмент організацій. Результати опитування дозволили провести індикативний якісний аналіз соціально-економічного впливу повномасштабної війни в різних місцевостях. Паралельно було розроблено два скрипти в RStudio для отримання даних про вакансії та резюме з найпопулярнішого в Україні сайту з пошуку роботи work.ua. Результати вебскрейпінгу надали повнішу якісну картину динаміки ринку праці, включно з демографією шукачів роботи, а також секторальними та географічними тенденціями. Це було доповнено аналізом вторинних даних, зібраних на ринку праці Державною службою зайнятості України.

ОСНОВНИЙ ВПЛИВ НА БІЗНЕС ТА НАЙБІЛЬШ ПОСТРАЖДАЛІ СЕКТОРИ

У лютому 2022 р. Чернігів зазнав вторгнення через близькість до північного кордону із Росією, але до квітня 2022 р. російські війська були змушені відступити. З того часу прикордонні території зазнають частих артилерійських обстрілів, що призводить до значного руйнування житла та економічної інфраструктури. За словами ключового інформанта з місцевих органів влади, понад 85% постраждалих об'єктів області є житловими.

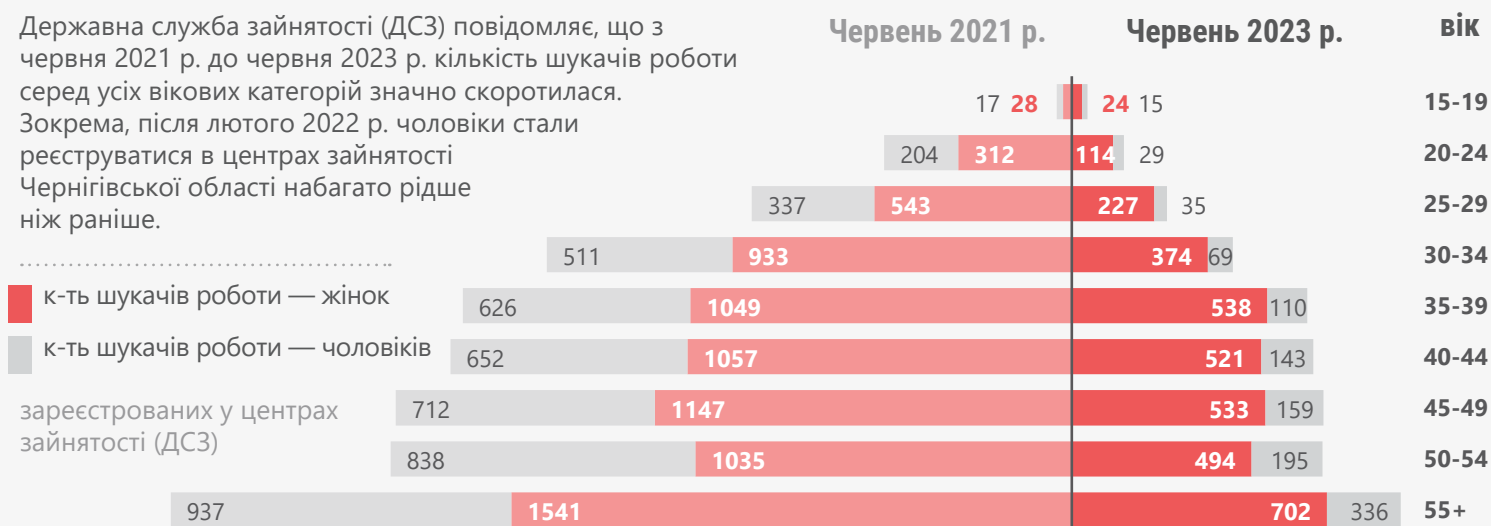
Внаслідок цього, як зазначають у Київській школі економіки, станом на березень 2023 р. прямі збитки Чернігівської області становили близько 6,4 мільярдів доларів.³ Перед війною найбільшими галузями економіки області були виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів, постачання електроенергії та природного газу, виготовлення виробів із дерева та паперу, гірничодобувна

промисловість, інженерне та текстильне виробництво. Війна призвела до закриття підприємств — особливо постраждали промисловість та виробництво сільськогосподарських культур — а також відбулася релокація деяких підприємств у межах області чи країни. Як зазначається, місцеві магазини зіткнулися з труднощами через підняття цін постачальниками, а ріст ціни на ключові сільськогосподарські ресурси, зокрема добрива та пальне, стали проблемою для фермерів. До того ж збої в експортоорієнтованих ланцюгах постачання можуть призвести до надлишку сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку і таким чином знизити ціни та зменшити прибутки фермерів-підприємців. У відповідь на виклики, що постають перед бізнесом, державою було вжито заходів, і, згідно із даними, доступ до таких державних грантових програм, як «Доступні кредити 5-7-9%» та «Робота», розширився. Крім того, агентства ООН та іноземні держави-донори підтримують місцевих виробників, приватних підприємців та фермерів. Проте банківське кредитування стало менш доступним, ймовірно, через облікову ставку Національного банку України, що з червня 2022 р. перевищувала рівень у 20%.

ЗМІНИ В ДЕМОГРАФІЇ БЕЗРОБІТТЯ, ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Рисунок 1

Державна служба зайнятості (ДСЗ) повідомляє, що з червня 2021 р. до червня 2023 р. кількість шукачів роботи серед усіх вікових категорій значно скоротилася. Зокрема, після лютого 2022 р. чоловіки стали реєструватися в центрах зайнятості Чернігівської області набагато рідше ніж раніше.

Джерело: Державна служба зайнятості України

КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВТРАТИ ДОХОДУ

Повідомлялося, що починаючи з лютого 2022 р., від втрати доходу найбільше постраждали жінки віком від 18 до 24 та від 50 до 59 років, за якими слідує люди з інвалідністю та пенсіонери.

За повідомленнями КІ, сильно постраждали також ДГ з людьми похилого віку, очолювані однією особою ДГ, та ДГ з малими дітьми. Під час глибинних інтерв'ю КІ з органів місцевої влади також підкресливали вразливість сільських мешканців та постраждалих від бойових дій територій (деокупованих та прикордонних), і вся повнота цих даних допомагає зрозуміти демографію територій та ДГ, що найбільше потребують підтримки із засобами до

існування в цій області.

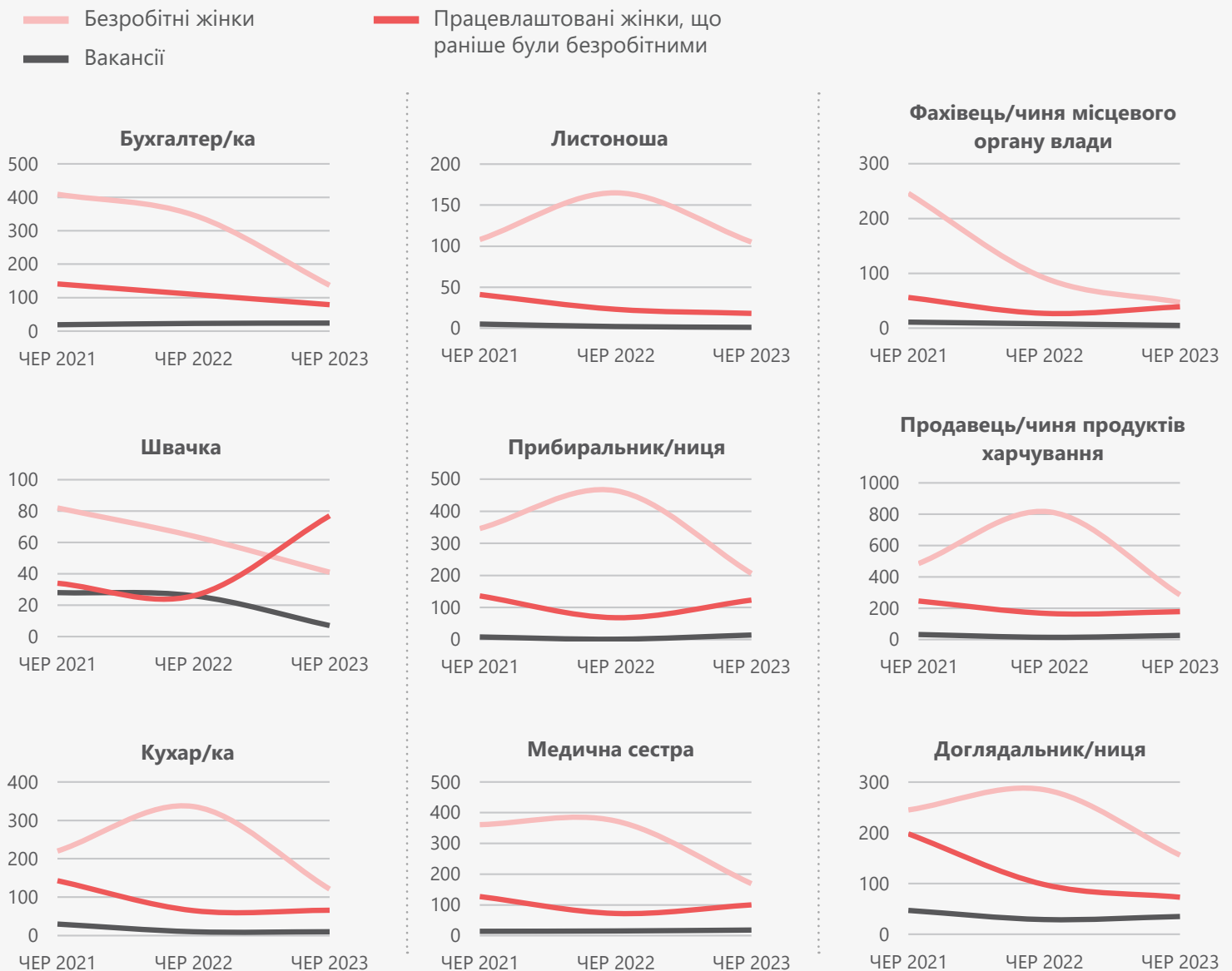
Абсолютна більшість ВПО в області мешкає поза місцями тимчасового проживання. Респонденти зазначали, що ВПО здебільшого переміщуються в межах області й не відрізняються від приймаючої громади своєю мовою, культурою тощо. Хоча приблизний рівень працевлаштованості ВПО за даними обласного центру зайнятості вищий ніж в інших досліджуваних областях (Одеській, Миколаївській та Вінницькій), показники залишаються низькими — між 40% та 50% населення працездатного віку, багато з яких вважаються працевлаштованими неофіційно. МОМ оцінює кількість осіб, які повернулися, станом на червень 2023 р. у 203 000, що значно перевищує повідомлену КІ з обласної державної адміністрації кількість ВПО за той самий місяць — у 71 275. Найбільші потреби осіб, що повернулися, та ВПО однакові: доступ до працевлаштування та житла.

3. https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf

4. Звіт про повернення в Україні — Опитування загального населення — Раунд 13 — червень 2023 року | Матриця спостереження переміщень (iom.int)

ВАКАНСІЇ/ШУКАЧІ РОБОТИ ЗА ОБРАНИМИ ПОСАДАМИ

Рисунок 2

Джерело: Державна служба зайнятості України

ПЕРЕШКОДИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

За даними Державної служби зайнятості, станом на липень 2023 р. жінки складали 76,4% безробітних у Чернігівській області.

Як і в інших областях, де проводилася оцінка, ОГС повідомили про наступні головні перешкоди працевлаштуванню жінок: збільшення обов'язків по домогосподарству після початку війни, догляд за дітьми та дискримінація на підставі віку/статі, брак упевненості у власних здібностях та низькі зарплати в області. Також видається, що у деяких районах не вистачає дитячих

закладів, що може вплинути на можливість жінок отримати роботу.

БМО та ОГС зауважили, що попри перешкоди за останні 3–5 років кількість жінок на керівних позиціях, кількість самозайнятих жінок, та кількість жінок в органах місцевої влади зростає.⁵ Як зазначається, у бізнесі перед жінками досі стоять виклики, зокрема, брак часу через збільшене робоче навантаження, домашні обов'язки, догляд за дітьми, гендерні стереотипи, брак фінансових ресурсів та підприємницького досвіду.

5. Особливо після виборів 2020 року через запровадження гендерних квот у партійних списках.

ПОПИТ/ПРОПОЗИЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В РІЗНИХ СЕКТОРАХ

Рисунок 3

Джерело: work.ua резюме та вакансії, травень та червень 2023 р.

ПРОГАЛИНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАСОБАМИ ДО ІСНУВАННЯ/ПІДТРИМЦІ БІЗНЕСУ

Загалом інформанти повідомляли про легку доступність послуг із професійно-технічної підготовки у великих містах, хоча і є певні прогалини у запропонованих освітніми центрами послугах, а КІ із Чернігівського обласного центру зайнятості вказав на брак курсів із соціальної та психологічної підтримки демобілізованих учасників бойових дій, членів їхніх сімей, сімей загиблих учасників бойових дій та ВПО.

У відповідь на питання про найбільш затребувані курси професійно-технічної підготовки на цій території КІ повідомляли про робочі спеціальності (такі як водії, зварювальники, металурги, оператори обладнання, слюсарі, сантехніки, електрики, перукарі тощо) і меншою мірою про такі фахи, як ІТ чи бухгалтерська справа.

Представники несільськогосподарських БМО повідомили, що попри надання послуг із навчання та підвищення кваліфікації на власних підприємствах вони зацікавлені в потенційній співпраці із закладами професійно-технічної освіти. Інша БМО повідомила про свою посередницьку роль у налагодженні співпраці між бізнесом та освітніми

центрами. Представники Асоціації фермерів повідомили про налагодження зв'язків з із центрами зайнятості та закладами професійно-технічної освіти щодо найму працівників та компенсації за працевлаштування певних категорій населення.

Підприємства Чернігівської області мають доступ як до фінансової, так і до нефінансової підтримки (регіональної програми розвитку малих, середніх та великих підприємств, послуг із бізнес-консалтингу, консультацій із управління фінансами тощо). Інформанти з Новгород-Сіверської державної районної адміністрації вказали на певні обмеження/перешкоди в доступі до програм підтримки мешканцями прикордонних районів, які постраждали від бойових дій та не могли отримати доступ до державних програм підтримки минулого року, та на кращі можливості працевлаштування та підприємницької діяльності в містах. Стосовно додаткової підтримки КІ з ОГС вказали на потребу серед підприємців у мікрогрантах, юридичній консультації, підтримці в зборі коштів та відкритті хабу для підтримки підприємництва/ стартапів, що створить попит на менторів, лекторів та фасилітаторів виходу на ринок. Представники Асоціації фермерів також зазначили потребу в більшому захисті інтересів фермерів на місцевому та національному рівнях та в забезпеченні справедливої конкуренції між дрібними виробниками та великими агрохолдингами.

ПРО ІНІЦІАТИВУ REACH

Ініціатива REACH сприяє розробці інформаційних інструментів та продуктів, які підвищують спроможність суб'єктів гуманітарної діяльності ухвалювати рішення на основі фактичних даних у контекстах надзвичайних ситуацій, відновлення та розвитку. Методології, які використовує REACH,

охоплюють збір первинних даних і глибинний аналіз, а вся діяльність здійснюється через механізми міжвідомчої координації гуманітарної допомоги. REACH – це спільна ініціатива організацій IMPACT Initiatives, ACTED і Навчального та науково-дослідного інституту – Програми ООН з використання супутникової інформації в оперативних цілях (UNITAR-UNOSAT).